(ISSN: 2602-4047)

Doruk, Ş. (2026). Marjinalleşen Hegemonya: Yaşlı Erkeklerin Yaşlanmaya İlişkin Kaygılarının Hegemonik Erkeklik Perspektifinden İncelenmesi, *International Journal of Eurasian Education and Culture , 11(32), 411-423.*

DOI: http://dx.doi.org/10.35826/ijoecc.2910

Article Type (Makale Türü): Araştırma Makalesi

MARJİNALLEŞEN HEGEMONYA: YAŞLI ERKEKLERİN YAŞLANMAYA İLİŞKİN KAYGILARININ HEGEMONİK ERKEKLİK PERSPEKTİFİNDEN İNCELENMESİ

Şevki DORUK

Doktora Öğrencisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, sevkidoruk@hotmail.com

ORCID: 0009-0009-9130-5769

Gönderim tarihi: 23.05.2026 *Kabul tarihi: 15.08.2026* *Yayım tarihi: 02.09.2026*

ÖZ

Yaşlanma süreci bireylerin sadece biyolojik formunda değil, aynı zamanda toplumsal rollerinde ve kimliklerinde de önemli değişim ve dönüşümlere yol açmaktadır. Bu çalışma, 65 yaş üstü erkeklerin yaşlanmaya ilişkin kaygılarını hegemonik erkeklik kuramı çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışma İstanbul ilinin, sosyoekonomik dinamikleri farklı olan Şişli ve Gaziosmanpaşa ilçelerinde gerçekleştirilen araştırmanın, "yaşlandıkça sizi kaygılandıran durum ve olaylar nedir?" sorusuna odaklanmaktadır. Her iki ilçeden 65 yaş üstü toplam 20 erkekle gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerle elde edilen bulgular, yaşlı erkeklerin kaygılarının ölümün kendisinden çok muhtaç olma, bedensel ve bilişsel işlev kaybı, yalnızlık ve sosyal destekte azalma gibi deneyimler etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. Çalışmanın temel iddiası; yaşlı erkekler için kaygının merkezinde erkekliğin kurucu unsurları olan bağımsızlık, kontrol edebilme ve yeterlilik hissiyatlarının kaybı yer almaktadır. Bu bağlamda yaşlılık, hegemonik erkekliğin çözüldüğü, farklılaştığı (marjinalleştiği) ve sınırlarının görünür olduğu bir süreç olarak kavramsallaştırılmaktadır. Çalışma, yaşlanmayı hem toplumsal cinsiyet rejimlerinin yeniden üretildiği hem de kırılmaya uğradığı bir alan olarak yeniden düşünmeyi önermektedir. Ayrıca erkeklik çalışmaları ile yaşlılık sosyolojisine ampirik ve kuramsal bir katkı sunmayı da amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Hegemonik erkeklik, yaşlanma, kaygı, muhtaç olma, Yaşlılık sosyolojisi

Sorumlu Yazar: Doktora Öğrencisi, Şevki Doruk, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, sevkidoruk@hotmail.com.

Etik Kurul Onayı: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, 22/11/2024, E-15207191-050.99-194216

İnitihal/Etik: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir.

MARGINALIZED HEGEMONY: A STUDY OF OLDER MEN'S ANXIETIES ABOUT AGING FROM THE PERSPECTIVE OF HEGEMONIC MASCULINITY

ABSTRACT

The aging process leads to significant shifts and transformations not only in individuals' biological forms but also in their social roles and identities. This study aims to examine men aged 65 and over anxieties regarding aging within the framework of "hegemonic masculinity theory" The research is based on in depth interviews conducted in the Şişli and Gaziosmanpaşa districts of Istanbul, which represent diverse socio-economic dynamics. In this context, the study focuses on a survey conducted in the districts of Şişli and Gaziosmanpaşa in the province of Istanbul, which have different socio-economic dynamics, and centers on the question "What situations and events cause you anxiety as you get older?" Findings from in-depth interviews conducted with a total of 20 men aged 65 and over from both districts indicate that the concerns of older men center on experiences such as becoming dependent, loss of physical and cognitive function, loneliness and a decline in social support rather than death itself. The central argument of the study is that, for older men, the loss of the sense of independence, control and competence which are the defining elements of masculinity lies at the heart of their anxiety. In this context, old age is conceptualized as a process where hegemonic masculinity dissolves, becomes marginalized, and its boundaries are rendered visible. Consequently, this study proposes to rethink aging as a contested domain where gender regimes are both reproduced and fractured. In doing so, it aims to make an empirical and theoretical contribution to the intersection of masculinity studies and the sociology of aging.

Keywords: Hegemonic masculinity, aging, dependency, Sociology of aging

GİRİŞ

Yaşlanma, sadece biyolojik gelişmenin zaman içerisinde gerilemesini ifade eden doğal bir yaşam evresi değildir; aynı zamanda bireyin toplumsal konumu, kimliği ve gündelik yaşam pratiklerinin yeniden üretildiği çok katmanlı bir dönüşüm sürecidir (Tufan, 2024). Özellikle yaşlılık erkekler açısından üretkenlik, fiziksel güç, bağımsızlık ve otorite gibi toplumsal olarak değer atfedilen erkeklik normlarının sorgulanmaya başlandığı kritik bir döneme işaret etmektedir (Gedik, 2025). Bu nedenle yaşlanma deneyimi yalnızca kronolojik yaşın ilerlemesiyle açıklanabilecek biyolojik bir süreç değil, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği ve aynı zamanda kırılmaya uğradığı sosyolojik bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uzun yıllarca demografik ve biyolojik bir olgu olarak ele alınmış olan yaşlanmanın, toplumsal cinsiyet bağlamında tartışılması görece daha geç bir tarihte, feminist gerontolojinin katkılarıyla mümkün olmuştur (Arber, Davidson, & Ginn, 2003). Bu alanın sunduğu en önemli tespit; yaşlanma araştırmalarında kadın deneyiminin "toplumsal cinsiyetli", erkek deneyiminin ise "cinsiyetsiz" bir norm olarak kabul edilerek görünmez kılınmasıdır. Bu durum, yaşlılığın toplumsal cinsiyet boyutunun genellikle yalnızca kadınlar üzerinden ele alınmasına ve erkeklerin özgün yaşlanma deneyimlerinin göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Oysa yaşlanma, erkekler için de toplumsal cinsiyetin normları bağlamında, erkeklik idealleriyle sürekli mücadele gerektiren bir süreçtir (Van Den Hoonaard, 2007). Modern toplumda erkeklik; güçlü olma, ekonomik üretkenliği devam ettirme, bağımsız hareket edebilme, karar verici merci konumunu koruma ve başkalarına ihtiyaç duymadan yaşamını devam ettirebilme gibi normatif beklentiler üzerinden inşa edilmektedir (Cornell, 2016). Yaşlılıkla birlikte ortaya çıkan fiziksel güç kaybında gerileme, kronik hastalıklar, bilişsel gerileme, emeklilikle birlikte ekonomik güçteki azalma ve muhtaç olma durumu gibi etkenler normatif beklentileri doğrudan tehdit etmektedir. Dolayısıyla yaşlanma, yalnızca bedenin yaşlanması değil; bunun yanı sıra erkek kimliğinin aşındığı, kırılgan hale geldiği bir yaşam evresi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Connell'in 1995 yılında geliştirdiği hegemonik erkeklik kavramı, erkekliğin tekil ve sabit bir kategori olmadığını, belirli bir zamanda ve toplumsal bağlamda idealize edilen, kadınlıkları ve diğer erkeklik kategorilerini kendine bağımlı kılan bir erkeklik tanımlamasına denk düşmektedir. Hegemonik erkeklik, erkeklerin çoğunluğunun fiilen yaşadığı bir gerçeklikten ziyade erkeklerin kendilerini karşısında konumlandırdıkları normatif bir ideal olmaktadır. Erkeklerin büyük çoğunluğu bu ideale tam ulaşamasa da ondan nemalanarak "suç ortaklığı" içerisinde erkeklik konumlarını sürdürmektedir. Hegemonik erkekliğin yerel, bölgesel ve küresel düzeylerde farklı biçimler alabildiği, sabit bir kategori olmadığı ve yaşam boyunca yeniden üretildiği vurgulanmaktadır (Connell & Messerschmidt, 2005). Bu dinamik yapı, yaşlanma süreciyle birlikte erkeklik deneyiminin de dönüştüğünü göstermektedir. Yaşlılık, kişinin gençlik yıllarındaki bedensel gücünü ve iş gücü piyasasındaki aktif rolünün gerilediği ve hegemonik normlarının sarsıldığı bir dönemi işaret etmektedir. Dolayısıyla, hegemonik erkeklik sabit kalmamakta, yaşlanan erkeğin değişen toplumsal konumuyla çözülmekte, yeniden üretilmekte ve farklı savunma mekanizmalarıyla kendisini göstermektedir.

Literatür tarandığında karşımıza çıkan temel bulgulardan biri, hegemonik erkekliğin "yaşsız" değil, "genç ve orta yaşlı" bedenler üzerinden tanımlanmış olduğudur. Yaş ilişkileri tıpkı toplumsal cinsiyet gibi bir eşitsizlik ekseni oluşturmaktadır. Yaşlı erkeklerin gençlik ve üretkenlik üzerine kurulu erkeklik normlarını sürdürmeye çalışırken hem bedensel hem de sembolik kayıplarla mücadele ettiği görülmektedir (Calasanti, 2004). Bu mücadele de yaşlanma süreciyle birlikte erkeklik rollerinde meydana gelen değişimleri ortaya çıkarmaktadır.

Alan yazında (literatürde) bu konuda yapılan çalışmalarda bağımsızlık ile bedensel ve/veya zihinsel kontrol kaybının yaşlı erkekler için ciddi bir endişe kaynağı olduğu dile getirilmektedir. Courtenay (2000), erkeklerin sağlık durumlarını ve erkeklik performansını analiz ederken, birisinden yardım istemenin ve bakıma muhtaç olmanın ideal olan hegemonik erkeklik temsiliyle çatıştığını ortaya koymaktadır. Yaşlı ve eşi olmayan erkeklerin duygusal ifade ile soğukkanlılık arasında kurdukları denge ise "erkekliği sürdürme" çabası olarak ifade edilmektedir (Meadows & Davidson, 2007). Bu bağlamda yaşlı erkekler kayıplarını kabul etseler bile, bunları net bir şekilde kontrolün hala kendilerinde olduğu izlenimini koruyarak anlatmaktadırlar.

Butler'ın (1969), "yaş ayrımcılığı" (ageism) kavramı yaşlılık sosyolojisi açısından önemlidir. Yaş ayrımcılığı, yaşa bağlı olarak sahip olduğumuz kalıplaşmış düşünceler (nasıl düşündüğümüz), önyargılar (nasıl hissettiğimiz) ve ayrımcılık (nasıl davrandığımız) anlamına gelmektedir (WHO, 2025). Yaş ayrımcılığı aynen cinsiyete, ırk ya da etnik kökene, toplumsal sınıfa dayalı ayrımcılık gibi, toplumsal yaşamın her alanında yaşlı bireylerin yüz yüze kaldığı ötekileştirme ve eşitsizliğe gönderme yapmaktadır ve yaşlılığa atfedilen bu değersizleşmenin yapısal niteliğini görünür kılmaktadır. Fiziksel güç kaybı, üretimden çekilme, teknolojik gelişmelere uyum sağlayamama gibi nedenlerden ayrımcılığa uğrayan yaşlı bireyler Sağır'ın (2021) iddia ettiği gibi, kapitalist sistem tarafından damgalanmaktadırlar. Tüm bu tanımlamalar, toplumsal cinsiyet ve hegemonik erkeklik bağlamında bir arada okunduğunda, yaşlı erkeğin kaygısının sadece bireysel veya psikolojik bir durum olmadığı, aksine erkeklik rejimi ve yaş ayrımcılığı kesişiminde üretilen toplumsal bir deneyim olduğu görülmektedir. Bu çalışma, buradan hareketle, yaşlı erkek bireylerin yaşlanma sürecine ilişkin kaygılarını hegemonik erkeklik çerçevesinde analiz etmeyi amaçlamaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu makale, bir doktora tezi[1] kapsamında yürütülen saha araştırmasının verilerine dayanmaktadır. Araştırmada, yaşlı erkek bireylerin hegemonik erkekliği nasıl algıladıklarını anlamak amacıyla nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, bireylerin deneyim, algı ve anlam dünyalarını kendi bağlamları içinde derinlemesine anlamayı hedefleyen bir yaklaşımdır. Sosyal olguları sayısal ölçümlere indirmek yerine katılımcıların öznel gerçekliklerini ve bu gerçekliklere yükledikleri anlamları ön

[1] Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi (MSGSÜ), Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı, Doktora Programı

plana çıkarır (Yıldırım & Şimşek, 2021). Bu yönüyle nitel yöntem, özellikle toplumsal cinsiyet gibi ilişkisel, bağlamsal ve iktidar örüntüleriyle iç içe geçmiş olguların incelenmesinde güçlü bir zemin sunar.

Bu bağlamda derinlemesine görüşme tekniği, katılımcıların bir olgu üzerindeki deneyimlerine dair zengin ve ayrıntılı veri elde etmeyi mümkün kılan işlevsel veri toplama araçlarından biridir (Patton, 2015). Yarı yapılandırılmış görüşmelerin sağladığı esneklik, önceden belirlenmiş soruların yanı sıra görüşmenin akışına göre yeni sorular yönetebilmesine olanak tanıyarak konunun belirsizliğe yer bırakmayacak biçimde derinlemesine araştırılmasını sağlar (Yıldırım & Şimşek, 2021). Ayrıca görüşme, katılımcıların kendi özgün ifadelerine metin içerisinde doğrudan yer verilebilmesi sayesinde diğer veri toplama tekniklerinde bulunmayan zengin bir açıklama modeli sunar.

Bu araştırma açısından değerlendirildiğinde, yaşlılık ve erkekliğin kesişiminde konumlanan deneyimlerin kesişiminde konumlanan deneyimlerin incelenmesinde nitel yaklaşım ve derinlemesine görüşmenin tercih edilmesi özel bir önem taşımaktadır.

Evren ve Örneklem

Görüşmeler, İstanbul'da, sosyoekonomik açıdan farklı Şişli ve Gaziosmanpaşa ilçelerinde yaşayan 65 yaş ve üzeri toplam 20 erkek katılımcıyla (her ilçeden 10 kişi) gerçekleştirilmiştir. Her iki ilçenin araştırma sahası olarak seçilmesinde hem nesnel hem de öznel gerekçeler rol oynamıştır. Seçimin nesnel nedenini, T. C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından 2022 yılında hazırlanan Türkiye'deki tüm ilçelerin (toplam 973 ilçe) sosyoekonomik gelişmişlik raporu oluşturmaktadır. Demografi, istihdam ve sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, finans, rekabetçilik, yenilikçilik ve yaşam kalitesi olmak üzere 8 kriter ve 56 değişken kullanılarak oluşturulan bu raporda; Şişli ilçesi genel sıralamada birinci sırada yer alırken, Gaziosmanpaşa ilçesi seksen beşinci sırada yer almaktadır (Acar, ve diğerleri, 2022). Dolayısıyla bu iki ilçe, gelişmişlik düzeyleri açısından keskin bir karşılaştırma imkânı sunmaktadır. Seçimin öznel nedeni ise araştırmacının Gaziosmanpaşa'da ikamet etmesi ve eğitim gördüğü üniversitenin Şişli'de bulunmasıdır. Araştırmacının bu konumu, her iki ilçenin sosyal dokusuna dair uzun süreli ve derinlemesine saha gözlemleri yapmasını kolaylaştırarak çalışmanın niteliğini güçlendirmektedir.

Aşağıdaki tablo, araştırmanın çalışma grubunun sosyodemografik özelliklerini göstermektedir. Kuşkusuz yaşlanma deneyimi sadece toplumsal cinsiyet değil, sosyoekonomik ve demografik özelliklere göre de şekillenmektedir. Bu açıdan katılımcıların bireysel özelliklerinin yaşlanma süreci üzerindeki etkilerini görmek açısından işlevsel olacaktır. Katılımcıların tanımlanması amacıyla Gaziosmanpaşa'daki katılımcıları "G", Şişli'deki katılımcılar ise "Ş" harfi ile kodlanmıştır.

Tablo 1 Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Sembol	İlçe	Yaş	Medeni Durum	Çalışma Hayatı	Eğitim
G1	Gaziosmanpaşa	67	Evli	Emekli / İşçi	İlkokul
G2	Gaziosmanpaşa	65	Evli	Emekli / İşçi	İlkokul
G3	Gaziosmanpaşa	66	Evli	Emekli / Esnaf	İlkokul
G4	Gaziosmanpaşa	71	Evli	Emekli / İşçi–Pazarcı	İlkokul (terk)
G5	Gaziosmanpaşa	78	Dul (eş ölümü)	Emekli / Nakliyeci	İlkokul
G6	Gaziosmanpaşa	66	Evli	Emekli / Öğretmen	Yüksekokul
G7	Gaziosmanpaşa	66	Evli	Emekli / İşçi	İlkokul
G8	Gaziosmanpaşa	67	Evli	Emekli / Marangoz	Ortaokul
G9	Gaziosmanpaşa	72	Evli	Emekli / Şoför	İlkokul (terk)
G10	Gaziosmanpaşa	65	Evli	Emekli / Toptancı	İlkokul
Ş1	Şişli	65	Evli	Emekli / Tezgâhtar	Ortaokul
Ş2	Şişli	66	Evli	Emekli / Terzi	Ortaokul
Ş3	Şişli	65	Evli	Emekli / Ticaret	Ortaokul
Ş4	Şişli	68	Evli	Emekli / Mobilya-Dekorasyon	Ortaokul
Ş5	Şişli	65	Evli	Emekli / Ayakkabıcı	Ortaokul
Ş6	Şişli	65	Evli	Emekli / Banka Müdürü	Üniversite
Ş7	Şişli	70	Evli	Emekli / CEO	Yüksek Lisans
Ş8	Şişli	73	Evli	Emekli / Deri Ustası	Ortaokul
Ş9	Şişli	68	Evli	Emekli / Belediye	Lise
Ş10	Şişli	66	Bekâr	Emekli / Tezgâhtar	Lise

Şişli, görece yüksek eğitim ve gelir profiline sahip kentli orta ve üst sınıfları; Gaziosmanpaşa ise ağırlıklı olarak işçi sınıfı ve göç kökenli alt-orta sınıf profillerini temsil etmektedir. Bu karşılaştırmalı kurgu, yaşlanma kaygılarının sınıfsal olarak nasıl farklılaştığını görebilmeyi de olanaklı kılmaktadır. Yaşları 65 ile 78 arasında değişen, katılımcıların tamamı emeklidir. Gaziosmanpaşa örnekleminde eğitim düzeyi ağırlıklı olarak ilk okul iken, Şişli örnekleminde ortaokul, lise ve üniversite mezunları öne çıkmaktadır. Meslek profillerine bakıldığında Gaziosmanpaşa'da işçi ve esnaf ağırlıktayken Şişli'de daha fazla çeşitlilik görülmekte, işçi ve esnaflardan, banka müdürü ve üst düzey yöneticiye uzanan geniş bir yelpaze karşımıza çıkmaktadır. Görüşmelerde katılımcılara yaşlanma deneyimine ilişkin sorular sorulmuş; "Yaşlandıkça sizi kaygılandıran durum ve olaylar nedir?" sorusuna verilen yanıtlar makalenin tematik eksenini oluşturmuştur.

Verilerin Toplanması

Veriler derinlemesine görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Katılımcılara yaşlanma deneyimine ilişkin sorular sorulmuş; "Yaşlandıkça sizi kaygılandıran durum ve olaylar nedir?" sorusuna verilen yanıtlar makalenin tematik ekseninin oluşturmuştur.

Bu çalışma, katılımcıların yer aldığı sosyal bilimler araştırmalarında gözetilmesi gereken ulusal ve uluslararası akademik etik ilkelere tam uyum içerisinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın veri toplama süreci öncesinde Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'ndan gerekli etik kurul izni (Tarih:22.11.2024, Evrak/Sayı No: E-15207191-050.99-194216) alınmıştır. Katılımcıların tamamına araştırmanın amacı, kapsamı, verilerin kullanım şekli ve gizlilik esasları hakkında detaylı bilgi verilmiş; çalışmaya katılımın tamamen gönüllülük esasına dayandığı belirtilmiştir. Katılımcıların kimlik bilgilerinin gizliliğini korumak amacıyla metin içerisinde gerçek isimler yerine kodlamalar kullanılmıştır. Araştırma sürecinin hiçbir aşamasında katılımcıları fiziksel, psikolojik veya sosyal açıdan riske atacak ya da dezavantajlı duruma düşürecek bir uygulamaya yer verilmemiştir.

Verilerin Analizi

Katılımcıların "Yaşlandıkça sizi kaygılandıran durum ve olaylar nedir?" sorusuna verdikleri yanıtlar tematik olarak çözümlenmiş ve makalenin analitik eksenini oluşturmuştur. Analiz, yaşlanma kaygılarının toplumsal cinsiyetin yanı sıra sosyoekonomik ve demografik özelliklere (özellikle sınıfsal farklılaşmaya) göre nasıl şekillendiğini görünür kılacak karşılaştırmalı bir kurgu üzerine temellendirilmiştir. Analiz edilen veriler, bulgular kısmında değerlendirilmiştir.

BULGULAR

Zamanın Aşındırdığı İktidar: İdeal Olandan Uzaklaşma

Araştırmaya katılan 20 emekli erkeğin "ideal erkek" tanımlamaları Connell'ın (1995), hegemonik erkeklik kavramsallaştırması çerçevesinde analiz edildiğinde, tek biçimli bir erkeklik kurgusundan ziyade sınıfsal ve mekânsal olarak farklılaşan, kısmen çatışan erkeklik temsillerine işaret etmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, ideal erkekliği ekonomik sağlayıcılık üzerinden cevaplandırmıştır. Bu tanım özellikle Gaziosmanpaşa örnekleminde ve ilkokul mezunu, işçi esnaf kökenli katılımcılarda baskındır. Katılımcıların tekrar eden "muhtaç etmemek" söylemi erkekliğin başarısını ekonomik sağlayıcılık üzerinden ortaya koymaktadır.

"Erkeklerin normal olarak evini geçindirmesi lazım yani. Eşini, çocuğunu kimseye muhtaç etmemesi lazım." (G7,66 yaş, Emekli İşçi)

"Evine, barkına bakmalı, çocuklarına örnek olmalı." (G10, 65 yaş, Emekli Toptancı)

Bu cevaplar hegemonik erkekliğin, koruyucu erkeklik ve kimseye muhtaç etmemek idealleri üzerinden okunabilir. Ekonomik sağlayıcılık yalnızca bir ödev olarak değil, aynı zamanda geriye dönüş bir gurur anlatısı olarak da kurulmaktadır.

"Evine ekmek götürsün, çocuklarını kimseye muhtaç etmesin. Ben çok şükür ne karımı ne de çocuklarımı kimseye muhtaç etmedim. Çalıştım, kazandım. Bayram yaklaşınca dükkânda sabahlardım. Şimdi ev, bark var da bunlar da kolay yapılmadı." (Ş2, 66 yaş, Emekli Terzi)

Bu cevapta erkeklik, emek yoğunluğu ve fedakârlık üzerinden aktarılmakta; "kolay yapılmadı" vurgusu ekonomik sağlayıcılığın güçlüğünü göstermektedir. Bu bulgu, geçindirici erkeklik modeli özellikle işçi sınıfı erkekleri için erkekliğin başlıca var olma biçimidir. Çünkü sembolik sermayenin diğer biçimlerine ulaşım sınırlıdır (Sancar , 2009). Bu cevabı verenlerin ilkokul/ortaokul mezunu ve mavi yakalı çalışan profilinde olmaları Connell'ın (1995), hegemonik erkekliğin sınıfsal olarak farklılaşan yerel ve bölgesel değişiklik gösteren bir olgu olduğu savını desteklemektedir.

Erkeklik kimliğinin yaşam döngüsü içerisindeki dönüşümü incelendiğinde, çalışma hayatında "kimseye muhtaç etmeme" isteğinin, yaşlılık döneminde yerini "kimseye muhtaç olmama" kaygısına bıraktığı görülmektedir. Özellikle alt-orta sınıftan gelen ve sembolik sermayesini ekonomik sağlayıcılık, koruyuculuk ve fedakârlık üzerinden inşa eden erkekler için bağımsızlık, erkeklik performansının temel öğesi olarak düşünülebilir. Hayatı boyunca ailesinin geçimini sağlayarak güçlü ve koruyucu erkeklik rolünü devam ettiren birey için yaşlılık; yalnızca biyolojik bir gerileme süreci değil, aynı zamanda kazanılmış olan erkeklik statüsünün yıpranmaya uğradığı bir eşik olmaktadır. Bu bağlamda yaşlı erkeklerin hissettiği temel tehdit, ölümden ziyade fiziksel güçte azalma, yeterli hissedememe ve muhtaçlık nedeniyle aktif olan konumunu kaybetmektir. Dolayısıyla, gençlik ve yetişkinlik yıllarında ekonomik sağlayıcılık üzerinden gururla inşa edilen erkeklik anlatısı, yaşlılıkta muhtaç olma korkusuyla çatışmaktadır. Muhtaçlık durumu, erkeğin kendi gözündeki ve toplum içerisindeki itibarını zedeleyen bir kaygı kaynağını dönüşmektedir.

Bu çerçevede, ölümün ya da yaşamın sonluluğunun, özellikle modern insanın en büyük kaygılarından biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kuşkusuz yaşla birlikte ölüm oranlarının artması biyolojik bir gerçekliktir. Bu nedenle yaşlı bireyler açısından ölümün önemli bir endişe kaynağı olduğu düşünülebilir. Ancak araştırma kapsamında elde edilen bulgular, katılımcılar açısından ölümün değil, ölüme giden yoldaki kayıpların daha büyük bir kaygı yarattığını göstermektedir. Ölüm, dinsel ve kültürel pratikler aracılığıyla anlamlandırılabilen, hatta bazı katılımcılar tarafından "lütuf" olarak kabul edilen bir son iken, fiziksel güçsüzlük ve unutma erkeklik kimliğini tehdit eden asıl korku unsuru olarak dile getirilmektedir.

Muhtaç Olma Korkusu

Katılımcıların cevaplarında ortaya çıkan en güçlü ve en yaygın tema başkasına muhtaç olma korkusudur. Bu korku, sınıfsal konumdan bağımsız her iki ilçede de dile getirilmektedir. Ancak dile getiriliş şekli farklılaşmaktadır. Gaziosmanpaşa ilçesinde muhtaçlık korkusu dinsel bir söylem tarzında ifade edilmektedir.

"Muhtaçlık. Şimdi diyorum ki: 'Ya Rabbi muhtaç etmesin bizi kimseye.' Yatan insanları gördükçe… Ölüm de aklıma geliyor tabi ki. Her gün bir insanı, gözümüzün önünde akraba, eş, dost kaybediyoruz." (G3, 66 yaş, Emekli Esnaf)

"Eski insanlar 'iki gün yatak, üçüncü gün toprak nasip olur inşallah' derlerdi. Allah kapıya baktırmasın. Elden ayaktan düşmeden alsın canımızı." (G9, 72 yaş, Emekli Şoför)

Bu söylemler aslında kültürel belleğe yerleşmiş bir ideal ölüm senaryosunu özetlemektedir: Hastalık ve bakım evresi olabildiğince kısa olmalı, erkek "elden ayaktan düşmeden" ölmelidir. Aynı kaygı, Şişli'de üst düzey yönetici geçmişine sahip bir katılımcının anlatısında, dinsel söylemler yerine daha seküler ve bireysel bir dille kurulur.

"Kaygılar biraz daha fazlalaşıyor yaşlılıkta. Acaba ben, sağlık sorunlarım arttıkça birilerine muhtaç olacak mıyım korkusu başlıyor. Sadece birilerine muhtaç olmak. Akıl sağlığımı kaybetmek." (Ş7, 70 yaş,CEO)

Courtenay'ın (2000) dediği gibi, yardım almamak ve kendine yetebilmek erkeklik performansının kurucu pratiklerindendir. Muhtaç olma durumu erkeği bakım verilen, bağımlı yani kültürel kodlarla kadınsılaştırılmış ya da çocuklaştırılmış bir konuma yerleştirdiği için ölümden daha derin bir statü kaybı olarak deneyimlenir. Ölüm kader olarak kabul edilebilir ama muhtaçlık erkekliğin bitişi olarak kabul edilemez.

Bedenin ve Zihnin İhanetine Karşı Duyulan Kaygı

Görüşmelerde yaşlanmanın yarattığı kaygılarla ilgili olarak öne çıkan bir diğer tema ise bedensel ve zihinsel güçteki gerileme ve işlevsellik kaybına ilişkin kaygıdır. Özellikle yaşamları boyunca bedensel emekle çalışmış Gaziosmanpaşalı katılımcılar için beden, erkekliğin en önemli sermayesidir ve bu sermayenin erimesi somut deneyimlerle anlatılır:

"Vallahi eski kuvvetim kalmadı tabii. Merdiven çıktığım zaman iki katı zor çıkıyorum. Eskiden 50 kiloyla çıkıyordum ta beşinci kata. Şimdi zor kendimi çıkarıyorum ikinci kata. Yakında hiç yürüyememekten korkuyorum." (G10, 65 yaş, Emekli Toptancı)

Şişli'deki katılımcılar için ise kaygı, akıl sağlığını ve belleği kaybetme korkusudur. Bu aynı zamanda tanık olunan Alzheimer deneyimleriyle ilişkilendirilir:

"Akıl sağlığını kaybetmekten korkuyorum. Aile büyüklerimde Alzheimer olan kişiler oldu. Ya ben de olur ve her şeyi unutursam diye çok korkuyorum." (Ş3, 65 yaş, Emekli Ticaret)

"Sağlıklı yaşasak da mesela günümüzde bir hastalık var, Alzheimer. Alzheimer kadar kötü bir şey var mı ya? Yaşayan akrabalarımız da oldu. Akıl sağlığını kaybetmek istemem… Ölümden niye korkacaksın? 'Hayat iki kapılı bir han gidiyorum gündüz gece.' Bir kapıdan girdik, bir kapıdan çıkacağız." (Ş5, 65 yaş, Emekli Ayakkabıcı)

Bu anlatılar, çalışmanın temel iddiasını destekler niteliktedir. Ölüm ise Aşık Veysel'in dizeleriyle estetize edilerek kabullenilir. Bilişsel kayıp, hegemonik erkekliğin rasyonellik ve kontrol etme ideallerine yönelmiş en doğrudan tehdittir. Unutan erkek, yalnızca bedensel olarak değil, özne olarak da silinir; kararlarının, mülkünün ve ilişkilerinin kontrolünü başkalarına bırakmak zorunda kalır.

Bedensel emekle çalışmış erkekler için erkekliğin sermayesini kas gücü oluştururken, zihinsel emekle çalışmış erkekler için bu sermayeyi bilişsel iyi oluş hali oluşturmaktadır. Bu yüzden bedensel iyi oluş hali Gaziosmanpaşa'da

yaşayan ve gençlik yıllarında mavi yakalı birer çalışan olan katılımcılar için önemliyken, zihinsel iyi oluş hali Şişli'de yaşayan ve beyaz yakalı olarak çalışmış katılımcılar için önemlidir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu makale, İstanbul'un Şişli ve Gaziosmanpaşa ilçelerinde yaşlı erkeklerle yapılan derinlemesine görüşmelerden hareketle, yaşlanma kaygısının toplumsal cinsiyetli doğasını analiz etmiştir. İstanbul'un sosyoekonomik ve kültürel özellikleri bakımından farklılaşan iki ilçesinde yaşayan yaşlı erkeklerin yaşlanma sürecine ilişkin kaygılarını hegemonik erkeklik perspektifinden incelemiştir. Bulgular her iki ilçe de yaşlı erkeklerin temel kaygısının ölüm değil, muhtaç olma olduğunu göstermektedir. Ancak muhtaç olma olgusunun hangi boyutta deneyimlendiği, katılımcıların yaşam boyu sahip oldukları sosyal, kültürel ve ekonomik sermayeye bağlı olarak farklılaşmaktadır.

Araştırmanın en temel bulgusu, Gaziosmanpaşa'da fiziksel muhtaç olma, Şişli'de ise bilişsel muhtaç olma kaygısının yüksek olmasıdır. Bu farklılık, erkeklik kimliğinin yaşam boyu hangi değerler üzerinden inşa edildiğiyle doğrudan ilişkilendirilmektedir.

Hegemonik erkeklik kuramına göre erkeklik, güç, bağımsızlık, üretkenlik, ekonomik yeterlilik ve duygusal kontrol gibi özellikler üzerinden toplumsal olarak inşa edilmektedir (Cornell, 2016). Yaşlılık ise katılımcılar tarafından, bu özelliklerin önemli bir bölümünde azalma ve/veya gerileme yaşandığı bir yaşam dönemi olarak tanımlanmaktadır. Emeklilik, fiziksel performansın azalması, kronik hastalıkların artması ve bakım gereksinimi, hegemonik erkekliğin temel dinamiklerini zayıflatmaktadır.

Bu araştırmanın bulguları, yaşlı erkeklerin kaygılarının ölüm korkusundan çok erkeklik kimliğini oluşturan bu temel özelliklerin kaybına odaklandığını göstermektedir. Katılımcılar için "muhtaç olmak", yalnızca başkasından yardım almak anlamına gelmemekte; aynı zamanda bağımsızlığın, aile ve toplum içerisindeki saygınlığın kaybedilmesi olarak da değerlendirilmektedir. Bu yönüyle çalışma, yaşlılık sürecini hegemonik erkekliğin çözülmeye başladığı ve yeniden müzakere edildiği bir toplumsal olgu olarak değerlendirmektedir.

Gaziosmanpaşa örneğinde katılımcılar, yaşlanmayı daha çok beden üzerinden tanımlamaktadır. Görüşmelerde "elden ayaktan düşmek", "yürüyememek", "kimseye yük olmamak" ve "yatağa bağımlı kalmamak" ifadelerinin yoğun biçimde kullanılması, bedenin erkek kimliğinin önemli bir yapı taşı olarak düşünüldüğüne işaret etmektedir. Katılımcıların çoğunluğunun çalışma hayatlarını işçilik, şoförlük, marangozluk, pazarcılık ve benzeri fiziksel emek gerektiren mesleklerde geçirmiş olmaları, bedenin yalnızca biyolojik bir unsur değil, aynı zamanda üretkenlik ve toplumsal değer üretmenin aracı olduğunu da göstermektedir. Bu nedenle bedensel yeterliliğin kaybı, yalnızca sağlık sorunu değil, erkeklik performansının sürdürül(e)memesi anlamına gelmektedir. Bu bulgu, sınıfsal konumun yaşlılık deneyimini belirlediğini ortaya koyan uluslararası çalışmalarla da örtüşmektedir. Yaşam boyu fiziksel emek üzerinden kurulan erkeklik anlayışı, yaşlılık döneminde bedensel işlev kaybını daha görünür ve daha tehdit edici hale getirmektedir.

Şişli örneğinde ise farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılılar için temel kaygı, bedenin zayıflaması değil, hafızanın kaybedilmesi, Alzheimer veya demans gibi hastalıkların ortaya çıkması ve zihinsel yeterliliğin işlev kaybetmesidir. Bu durum Şişli'deki katılımcıların eğitim düzeyleri, mesleki geçmişleri ve yaşam deneyimleriyle birlikte değerlendirildiğinde anlam kazanmaktadır. Araştırmaya katılan CEO, banka müdürü, ticaretle uğraşan ve yönetici pozisyonlarında çalışmış bireylerin yaşam boyu sahip oldukları kültürel ve bilişsel sermaye, erkeklik kimliklerinin yalnızca fiziksel güç üzerine değil, karar verme ve bilgi üretme üzerine kurulduğunu da göstermektedir. Dolayısıyla yaşlılık döneminde bilişsel işlev kaybı, yalnızca sağlık sorunu olarak değil, kişisel kimliğin, sosyal statünün ve bağımsızlığın kaybı olarak algılanmaktadır. Katılımcıların Alzheimer hastalığını sıklıkla dile getirmeleri bu durumu desteklemektedir. Bu bulgu, yaşlılık çalışmalarında bilişsel bağımsızlığın yaşam kalitesi üzerindeki belirleyici rolünü vurgulayan güncel araştırmalarla örtüşmektedir.

Araştırmanın önemli bulgularından biri de erkeklerin muhtaç olma durumunu yalnızca fiziksel bir sorun olarak değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet kimliğini tehdit eden bir durum olarak algılamalarıdır. Katılımcılar için başkasından yardım istemek, bakım almak veya günlük ihtiyaçlarını tek başına karşılayamamak, yaşam boyu sürdürdükleri "güçlü erkek" imgesiyle çelişmektedir. Bu nedenden dolayı bakım alma süreci birçok katılımcı tarafından yalnızca yaşlılığın doğal bir sonucu değil, erkeklik kimliğinin zedelenmesi olarak deneyimlenmektedir. Özellikle "kimseye yük olmamak" ifadesinin hem Şişli hem de Gaziosmanpaşa ilçelerinde yaşayan katılımcılar tarafından sıkça tekrar edilmesi, yaşlı erkeklerin bağımlı olmayı toplumsal statü kaybıyla ilişkilendirdiklerini desteklemektedir. Bu bulgu, erkeklerin bakım hizmetlerinden yararlanma süreçlerinde yaşadıkları psikolojik dirençleri açıklaması bakımından da önem arz etmektedir.

Sonuç olarak çalışma, yaşlanma ve erkeklik arasındaki ilişkiyi öznel anlatılar üzerinden çözümleyerek hem erkeklik çalışmalarına hem de yaşlılık sosyolojisine ampirik ve teorik açıdan bir katkı sunmayı amaçlamıştır. Bulgular bir arada değerlendirildiğinde, makalenin temel iddiası güçlenmektedir. Yaşlı erkekler için kaygının merkezinde, erkekliğin kurucu unsurlarını oluşturan bağımsızlık, kontrol edebilme ve yeterlilik alanlarındaki azalma ve kayıplar yer almaktadır.

ÖNERİLER

Bu çalışmanın kuramsal katkısı, "Farklılaşmış Muhtaç Olma Modeli" olarak adlandırılabilecek yeni bir açıklayıcı çerçeve sunmasıdır. Bu model, yaşlı erkeklerin yaşlanma sürecinde hissettikleri muhtaç olma kaygısının yalnızca biyolojik yaşlanmanın sonucu olmadığı, erkeklik kimliğinin hayat boyu hangi toplumsal değerler üzerine inşa edildiğine bağlı olarak farklı biçimlerde deneyimlendiğini göstermektedir.

Bu doğrultuda; Gaziosmanpaşa ilçesinde bedensel sermayenin kaybı, fiziksel muhtaç olma korkusunu arttırmaktadır. Şişli ilçesinde ise bilişsel ve kültürel sermayenin kaybı, akıl sağlığını yitirme ve bilişsel bağımlılık korkusunu ön plana çıkarmaktadır. Bu bulgu, hegemonik erkekliğin yaşlılık döneminde tek biçimli olarak çözülmediğini farklı toplumsal bağlamlarda farklı(marjinal) biçimlerde yeniden müzakere edildiğini göstermektedir.

Gerçekleştirilen bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle çalışma yalnızca İstanbul ilinin Şişli ve Gaziosmanpaşa ilçelerinde yaşayan toplam 20 yaşlı erkekle gerçekleştirilen görüşmelere dayanmaktadır. Bu nedenle bulguların tüm yaşlı nüfusuna genellenmesi mümkün değildir. Çalışmada sadece erkek katılımcıların görüşlerine yer verilmiş, kadınların yaşlı erkeklik algıları veya bakım veren kişilerin deneyimleri araştırma dışında bırakılmıştır. Ayrıca çalışma belirli bir zaman diliminde gerçekleştirildiğinden yaşlanma deneyiminin zaman içerisindeki dönüşümünü izleme olanağı bulunmamaktadır.

Bu bağlamda gelecekte yapılacak araştırmalar için; farklı şehirlerde yaşayan yaşlı erkeklerin karşılaştırılması, kadın ve erkek yaşlılık deneyimlerinin birlikte karşılaştırılması, yaşlı erkeklerde bakım alma deneyiminin aile üyeleri ve bakım verenler açısından değerlendirilmesi önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Acar, S., Karagöz, T., Meydan, M. C., Şahin Cinoğlu, D., Kayğısız, G., & Işık, M. (2022). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2022.* Ankara: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayını.

Arber, S., Davidson, K., & Ginn, J. (2003). *Gender and Ageing: Changing Roles and Relationships.* Philadelphia: Open University Press Maidenhead.

Butler, R. N. (1969). Age-Ism: Another form of Bigotry. The Gerontologist

Calasanti, T. (2004). Feminist Gerontology and Old Men. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*.

Connell, R. W. (1995). Masculinities. California. University of California Press.

Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society*.

Cornell, R. W. (2016). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar.* Ayrıntı .

Courtenay, W. H. (2000). Constructions of Masculinity and Their Influence on Men's Well-Being: A Theory of Gender and Health. Social Science & Medicine.

Gedik, S. (2025). 65 Yaş ve Üzeri Bireylerin Toplumsal Cinsiyet AlgılarıÜzerine Sosyolojik Bir Çalışma. *The Journel of Academic Social Sciences*.

Meadows, R., & Davidson, K. (2007). Maintaining Manliness in Later Life: Hegemonic Masculinities and Emphasized Femininities. T. M. Calasanti, & K. F. Slevin içinde, *Age Matters: Re Aligning Feminist Thinking.* Routledge.

Patton, M. (2015). *Qualitative Research & Evaluation Methods .* Thousand Oaks-CA: Sage.

Sağır, A. (2021). Ölüm Sosyolojisi Bağlamında Pandem(ik) Kapatılma: Sevgi, Duyumsama, Hiçlik. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi

Sancar , S. (2009). *Erkeklik: İmkansız İktidar Ailede, Piyasada ve Sokakta Erkekler.* Metis.

Tufan, İ. (2024). *Antik Çağ'dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma.* Nobel Akademik Yayıncılık.

Van Den Hoonaard, D. (2007). Aging and Masculinity: A Topic Whose Time Has Come. *Journal of Aging Studies*.

WHO. (2025, Nisan 28). World Health Organization: https://www.who.int/news-room/questions-and-answers/item/ageing-ageism adresinden alındı

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Nitel Araştırma Yöntemleri.* Seçkin.

Etik Metni: Bu makalede dergi yazım kurallarına, yayın ilkelerine, araştırma ve yayın etiği kurallarına, dergi etik kurallarına uyulmuştur. Makale ile ilgili doğabilecek her türlü ihlallerde sorumluluk yazara aittir. Makalenin etik kurul izni Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi/Yayın Etiği Kurulu tarafınca 22/11.2024 tarih E-15207191-050.99-194216 sayılı kararı ile alınmıştır.

Yazarın Katkı Oranı Beyanı: Şevki Doruk'un katkı oranı %100'dür.

KATKI ORANI	KATKIDA BULUNAN YAZAR(LAR)
Fikir ve Kavramsal Örgü	Şevki Doruk
Literatür Tarama	Şevki Doruk
Yöntem	Şevki Doruk
Veri Toplama	Şevki Doruk
Verilerin Analizi	Şevki Doruk
Bulgular	Şevki Doruk
Tartışma ve Yorum	Şevki Doruk

Finansal Destek: Bu çalışmanın yazım sürecinde katkı ve/veya destek alınmamıştır.

Bilgilendirilmiş Onam Beyanı: Çalışmaya katılan tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam formu alınmıştır.

Veri Kullanılabilirlik Beyanı: Çalışma esnasında oluşturulan ve/veya analizi yapılan veri setleri, editör veya hakemlerin talebi doğrultusunda ilgili yazar tarafından sağlanacaktır. Veri setlerine ilişkin sorumlu için, sorumlu yazar ile iletişime geçilmelidir.

Teşekkür: Çalışmaya katkı sağlayan tüm katılımcılara teşekkür ederim.

Çıkar Çatışması: Yazarın araştırma ile ilgili diğer kişi, kurum ve kuruluşlarla ve yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Bu eser CC BY (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.tr) ile lisanslanmıştır

Sorumluluk Reddi/Yayıncı Notu: Yayımlanan makalelerdeki tüm görüş, bulgu ve iddiaların sorumluluğu tamamen Şevki DORUK'a ait olup IJOEEC veya editörlerin resmi görüşünü yansıtmaz. IJOEEC ve editör heyeti, içerikte bahsi geçen fikir, yöntem veya ürünlerin kullanımından doğabilecek hiçbir şahsi veya maddi zarardan sorumlu tutulamaz.